

Vitazárás

(Nagy Ilona, Pócs Éva és Vargyas Gábor viszontválasza,
Mátéffy Attila második válasza)

Nagy Ilona: Vitazárás

Mátéffy Attila az Erdélyi Múzeumban közölt tanulmányára reflektáló hozzászólásokra adott válaszában állításait megcáfolni nem áll szándékomban. A szerző írásaira a jövőben sem kívánok reflektálni. A duális teremtésmondákkal, ezek ó- és újszövetségi kapcsolataival nagyon sokat szerettem volna még foglalkozni. Feldolgozásra vár az ehhez felhasználható igen nagy mennyiségű, szakirodalmat tartalmazó könyv- és xeroxyűjteményem, (nem csak hazai) könyvtárakban készített fotómásolataim, számítógépen tárolt egyéb anyagaim. Mivel munkáimat külföldön is számontartották, idézték, számos művet kaptam a szerzőiktől. Élethelyzetem úgy alakult, hogy a kutatómunkáról le kellett mondanom: ez a jövőben sem fog megváltozni. Nagy vágyam volt, hogy ezt az anyagot megmentssem a szelektív papírgyűjtésre szolgáló kukáktól, és odaajándékozzam egy fiatal kutatónak, aki kedvet érez a téma feldolgozásának folytatásához. Ezt a reményemet, hogy akad majd ilyen kolléga, még nem adtam fel. Egy dolog azonban máris biztos: ez az ember semmiképpen sem Mátéffy Attila lesz.

Pócs Éva: Viszontválasz Mátéffy Attilának

Mátéffy Attila újabb vádjainak főbb (engem érintő) pontjaira az alábbiakban válaszolok.

1. *Írásaink nem felelnek meg a szakmai vita követelményeinek.* – Nem szándékoztunk szakmai vitában részt venni. Az ügy azzal indult, hogy én reflektálni kívántam Mátéffy Attila immár harmadik, Nagy Ilonát minősíthetetlen hangnembben lejárató, az *Erdélyi Múzeum* tavalyi 2-es számában megjelent cikkének nem annyira konkrét állításaira (ezek igazságtartalmához nem minden esetben tudnék hozzászólni), mint inkább a szakmai etikát durván megsértő írásmódjára. Köszönöm Tánzos Vilmosnak, hogy erre lehetőséget adott.

2. *Szakmai érvek hiánya.* – Lásd fent. Ugyanez okból áll idézőjelben a cím (ezt Mátéffy félreértette).

3. *„Amit Pócs Éva megengedhetetlen hangú minősítésnek és szándékos lejáratásnak hisz, azt a demokratikusan működő (nyugat-)európai és észak-amerikai tudományos diskurzusban szakmai kritikának nevezik.” E szakmai kritika kemény hangjánál a Mátéffyé sokkal enyhébb.* – Én ezt másképp ítélem meg.

4. *Mátéffy szerint tévesen írom, hogy ő török (nyelvű) népek finnugor (nyelvű) népekre tett hatásáról beszél témája kapcsán.* – Igenis beszél erről, lásd 2014-es cikke 425. oldalán.

5. *Tévesen állítom, hogy 2021-es cikke a hegyek keletkezése-mondák szlovák kapcsolatairól szól.* – Ezt valóban félrefogalmaztam kicsit, bár szó éppen esik a cikkben szlovák mondáról (lásd: Mátéffy 2021, 54).

6. Mátéffy tagadja, hogy foglalkozott volna a nem létezett uráli közösséggel, nem is említi ezt. – Igenis említi, kétszer is (2014-es tanulmányának a 425. és 430. oldalán); lásd az idézetet első hozzászólásomban.

7. Mátéffy szerint „Pócs Éva hozzászólása utolsó fél oldalán (!) kezd bele a jelen vita tárgyához tartozó tanulmányom véleményezésébe” mert „itt sem tud újat mondani”. [Helyesen: „... a fentiekhez képest újat nem mondhatok”.] – Kár a felkiáltójelért: így igaz, hiszen én *nem* szakmai vitában óhajtottam részt venni. A Mátéffy írásmódjáról, Nagy Ilona lejárátását is célzó érveléséről pedig ugyanazt ismételhettem volna meg, amit a másik két cikkel kapcsolatban már elmondtam („előzetes manipuláció”, finnugrista prekoncepció, „hamis vádaskodás”, „tendenciózus kutatási mulasztás”, adatok koncepciózus elhallgatása stb.); a durván vádoló hangnem sem változott.

8. Mélységesen sért, szakmánk és generációnk nevében is, a Mátéffy Attila választát záró gúnyolódás „elveinken”, „gondolatainkon”, „motivációinkon”, valamint a „diszciplína jelen állapotán”.

Vargyas Gábor: Válasz a válaszra

1. Ahhoz, hogy egy folklorisztikai tanulmány logikai bakugrásait, rosszul felépített szerkezetét, félrevezető érvelését és penetráns stílusát meg tudjam ítélni, nem szükséges folkloristának lennem. Bárki meg tudja tenni, aki a szakmában kicsit is járatos, és tisztában van a tudományos írásművektől elvárható mesterségbeli és erkölcsi szabályokkal.

2. Mátéffy nincs tudatában a lektor és a cenzor közti különbségnek, vagy – ami még rosszabb – szándékosan egybemossa a kettőt.

3. Azt, hogy ki miben „szakteknitely”, eldönti majd az utókor.

4. Buffon szerint: „A stílus az ember.” Őszintén remélem, hogy Mátéffy stílusa és hangneme a magyar tudományosságban nem fog gyökeret verni.

Mátéffy Attila: A duális világteremtési mondák kutatásának jövőbeli feladatairól. A szerző második válasza

Amint az jelen vitából is látható, rendkívül sok a teendő a duális világteremtési mondák kutatásában. Az utolsó átfogó elemzés Oskar Dähnhardtnek köszönhető, s műve¹ megjelenése óta is nagy mennyiségű mondaanyagot gyűjtöttek fel világszerte. Egyfelől a nemzetközi mondaanyag megfelelő szakmai színvonalú, szisztematikus feldolgozása szükséges, amely munka csak strukturálisan képzelhető el. A mondaszövegeket egységenként,² vagyis narratív motívumon-

¹ Oskar Dähnhardt: *i. m.* 1907.

² Az areális és a történeti nyelvészetben is meghonosodott már az ún. tétel- vagy elemközpontú (*item-based, unit-based*) megközelítés, amely az adott nyelvet és annak beszélőit nem monolitikus egységként kezeli, hanem az egyes beszélők nyelvvaltozatára és az egyes nyelvi elemekre fókuszál; ld. pl. N. J. Enfield: *Areal Linguistics and Mainland Southeast Asia*. *Annual Review of Anthropology* 34. 2005, 181–206. A mondakutatásban részt vevő kutatók figyelmét sem árt újra és újra felhívni az egyes narratív hagyományok tételenként, elemenként való vizsgálatának szükségességére. E szemlélet alkalmazásával többnyire mind történeti, mind földrajzi tekintetben bonyolult hálózatokat lehet feltárni.

ként el kell különíteni egymástól, s csak e munka elvégzését követően lehet a korpusz egészére releváns következtetéseket tenni. Másfelől, a narratív anyag teljességre törekvő rendszerezése, osztályozása és összehasonlítása teszi lehetővé a történeti következtetések levonását. Bár ez a módszer nem új, az adott mondaanyagban Leopold Walk (1933) és Stith Thompson (1955–1958) módszertani tekintetben fejlesztésre szoruló munkái óta nem történt számottevő előrelépés. Az etnikailag is sokféle eredetű kultúrahordozóktól felgyűjtött magyar nyelvű anyagban található mondákat sem lehet egyetlen, monolitikusan elképzelt teremtésmondaként kezelni, hanem sokkal inkább eltérő tartalmú elképzések és történetek gyűjteményeként, amelynek egyes elemei különböző helyekről, közösségektől, illetve korokból származhatnak.³ A nemzetközi mondaanyag megfelelő narratív motívumaival való egyenkénti összevetésük számos új következtetés megítélésére jogosíthatja fel a témával foglalkozó kutatókat. Az ún. földbúvármotívumot tartalmazó mondaváltozatok mellett számos, a nemzetközi (Közép-Eurázsia, Észak-Amerika, Óceánia) földbúvármondákban megtalálható narratív motívumnak vannak, részben a ma ismert 14/19/24 magyar földbúvármondától elkülönülten,⁴ mondatöredékeként fennmaradt párhuzamai, így „a világot kettő/három/négy hal/cet/teknős tartja”, „az ember teremtése”, „az asszony teremtése”, A kőtenyéből kiszórt hegy (MZH D695.2.), „az ördögnek ögyéb madara nincs, mind a páva” (MNK 770. II. 3–4.) motívumok, valamint esetleg további eredetmagyarázó mondaváltozatok vagy egy-két motívumos töredékek. Azt gondolom, az időközben felhalmozódott tetemes magyar és nemzetközi mondaanyag, s a kutatási módszertan fejlődése következtében megérett az idő az újabb összegzések megvalósítására.

³ Ld. Uno Holmbergnek a jelen vita tárgyául szolgáló tanulmányomban idézett megfogalmazását (Mátéffy Attila: *i. m.* 2022. 8; Uno Holmberg: *Finn-Ugric, Siberian. The Mythology of all Races*, IV. Boston. Reprint: 1964. New York 1927. 322).

⁴ Vonatkozó korabeli írásos dokumentumok hiányában egyelőre nem tűnik lehetségesnek, hogy megállapítsuk, pontosan mely motívumok, illetve az elmúlt másfél évszázad során felgyűjtött különálló mondatöredékek szerepelhettek bizonyosan egyes motívikailag gazdagabb, a néprajzi gyűjtéseket megelőzően létező magyar nyelvű földbúvár- (*Earth-diver*; A812) mondaváltozatokban. Ami azonban a nemzetközi adatok alapján bizonyos, hogy a felsorolt narratív motívumok hozzátartoznak a nemzetközi földbúvár-mondahagyomány korpuszához.